

Knut Alfsvåg

Møter med Luther

Oslo: Luther Forlag, 2017. 184 sider.

NOK 249,00

Michael Agerbo Mørch

Ph.d.-studerende, administrativ leder af Center for Teologi i Praksis

mam@dbi.edu

Vi er i tiden derpå. Lutherjubilæet er afsluttet, og vi er derfor i efterdønningerne af den enorme kataklysmen af fejringsslitteratur, der skyllede ind over landet i fjor. Selv læste jeg mig igennem et mindre bibliotek af udgivelserne for om muligt at følge lidt med i, hvad folk mon tilegnede sig af viden om vores kære kirkefader.

Grundet den store mængde jubilæumsslitteratur, så er det ikke mange titler, man decideret har savnet. Men nærværende bog af den norske professor, Knut Alfsvåg, burde vi have haft tilgængelig på bogbordene i Danmark. Med et forfriskende mix af idéhistorie, Luthereksegese og diskussion af nutidig relevans tages vi i bogen med på den personlige rejse, som Alfsvåg har haft med Luthers skrifter i et forsøg på at afklare om – og i givet fald hvilken – relevans Luther har som samtalepartner for teologien i dag.

Bogen er inddelt i tolv kapitler, hvoraf seks kapitler er yderligere inddelt i navngivne afsnit. Det grundlæggende greb er at fange Luther som en teolog, der er radikal bibelafhængig. Det betyder, at teologi essentielt er eksegese. Ideen går igen igennem bogen, men kan udtrykkes sådan: "Teologi er radikal bibelafhængighed. Teologi er bibelutleggelse. Her er det ikke noe å trekke fra og ikke noe å legge til. En kristen og en teolog, og for Luther er det to sider av samme sak, skal si det teksten sier, og der teksten slutter, slutter også teologien" (s. 18). Ifølge Luther har Bibelen grundlæggende én forfatter, nemlig Helligånden, og derfor giver det mening at læse Bibelen som et samlet hele. Desuden har Helligånden et klart *telos* for sin tekst, nemlig at forkynde Kristus som verdens frelser, hvorfor centrum for *alle* skrifter i Bibelen er Jesus Kristus (s. 77-83).

Alfsvåg har tydeligvis et stort overblik over Luthers skrifter, og han er ferm til at trække de relevante dele frem. Det gøres i et for Alfsvåg karakteristisk afdæmpet sprog, hvor nuanceringer fylder en god del. Med et smil læste jeg sætningen, "Luther setter altså saken på spissen, og det gjør han ofte godt. En moderne Luther-leser kan derfor av og til gripe

seg selv i å tenke at vår tids noe mer nøkterne og saklige debattidealer ikke alltid er en vinning” (s. 152), for den peger nok først af alt tilbage på Alfsvåg selv. Jeg kan dog godt lide det, og finder det både behageligt og vederhæftigt med de tempererede formuleringer.

Generelt vurderer Alfsvåg det teologiske klima på Luthers tid venligere, end Luther selv gjorde, og han er også indstillet på at vurdere den økumeniske samtale med katolikker i dag, så læresamtalerne ikke på forhånd afvises. Men begge dele gøres også uden at være blåøjet, og jeg fandt en del interessante vinkler, som kan bruges til videre eftertanke og diskussion. Selvom det er de store skrifter, som undersøges eksegetisk, fx *Om den trælbundne vilje* (1525), *Om Kristi nadver* (1529), *Den store Katekismus* (1529), *Heidelbergteserne* (1518) og *Mod Latomus* (1521), så gøres det både overskueligt og pædagogisk. Fx gives der i det centrale kapitel 6 en udførlig gennemgang af *Om den trælbundne vilje* og hele debatten med Erasmus af Rotterdam. Luthers skrift er ret u håndterligt, fordi det er en stram gennemgang af Erasmus’ skrift *Om den frie vilje* fra A til Z, men det er gjort på en måde, så der både er polemik, ekskurser og gentagelser *en masse*. Alfsvåg formår dog at tæmme dyret, så det bliver klart, hvad Luthers ærinde er, nemlig at fastholde teologiens påstande (assertioner), som uopgivelige. Skriften er klar, men den fremlægger ikke altid, hvorfor det forholder sig, som den forkynder.

To punkter, der muligvis berettiger en kritik: Alfsvåg går temmelig langt i sit forsøg på at rehabilitere Luthers mange skrifter mod jøderne. Luther skrev adskillige skrifter, som forsøger at udlægge, hvordan kristne skal stille sig i forhold til det gamle pagtsfolk. I starten er han optimist med hensyn til evangelisation blandt jøder, men da en gruppe jøder forsøger at bedrive proselytvirksomhed blandt kristne, mister Luther langsomt tålmodigheden. Til slut, i 1543, skriver han sit berygtede skrift *Om jøderne og deres løgne*. Alfsvåg sammenfatter sin gennemgang af skrifterne med følgende overraskende konklusion: ”Sammenligner en Luther med andre jødekritiske forfattere i hans samtid og ettertid, må Luthers kritikk av jødene overveiende bedømmes relativt positivt. Han kritiserer dem av teologiske grunner og gir udførlige begrunnelser for sine standpunkter, begrunnelser som kan vurderes og overprøves” (s. 163). Med den sidste sætning henviser Alfsvåg til, at skrøner og vandrehistorier om jødernes race og karakter cirkulerer lystigt i middelalderens og renæssancens Europa, men hans påstand er så, at Luther ikke faldt for disse karikaturer, men alene vurderede dem teologisk. Jeg er ikke helt overbevist. Fx skriver den danske kirkehistoriker, Martin Schwarz Lausten – der i hvert fald er dette lands fremmeste ekspert på netop forholdet mellem Luther og jøderne – at ”[p]å intet tidspunkt tager han deres [jødernes] fortolkninger alvorligt, men mener, at de er fremsat for at håne de kristne, og at de i øvrigt stammer fra djævelen ... fordomme mod jøderne er nu gledet ind i Luthers tankeverden som en kendsgerning ... Luther henviser ikke til jødiske kilder. Han bygger her på de mange antijødiske angreb, rygter og fordomme i den fra jødedom til kristendom omvendte Antonius Magarithas bog *Der gantz jüdisch Glaub*”

(fra *Luther og "de fremmede"*, Eksistensen 2017:34–37). Det er altså tvivlsomt, om Luther kan gå fri af den dybdeborende kritik, som kan lyde på baggrund af jødeskriftet, alene ved at sammenligne ham med andre af datidens kilder. Og det er nok ikke korrekt, at Luther ikke lod sig inficere af de myter om jøderne, som cirkulerede, selvom han aldrig forfaldt til egentlig racisme.

Det andet punkt er det afsluttende kapitel, hvor Alfsvåg tager livtag med "Arven etter Luther". Her er der stikpiller til både ortodoksien, pietismen og rationalismen, som alle forsøger at destillere en Luther-kerne, som dog hele tiden lukker ned for væsentlige sider af Luthers teologi. Alfsvåg betoner, at Luther må fastholdes som en førmoderne tænker, som ikke uden videre kan anvendes som i "hva ville Luther ha sagt?" (s. 167). For det første, fordi det ikke er let at afklare, hvad Luther egentlig sagde *summa summarum* – Luthers mangfoldige skrifter *in mente*; for det andet, fordi Luther ikke selv tillagde sin person den store autoritet. Det handler om at være udleveret til restløs Kristusforkyndelse, som den forefindes i Bibelen. Intet andet. Kanske, vil jeg sige, men vi undgår aldrig den sociale sammenhæng, vi er sat i, og selvom bekendelse kun er *norma normata*, så er vi dog forpligtet på den, så langt som den stemmer overens med Bibelen. For min egen del mener jeg godt, at Luther kan trækkes af stalden i en teologisk debat, fordi jeg selv *og mange andre* har gjort den erfaring, at ingen teolog siden apostlene har formuleret evangeliet så glasklart og befriende, og dermed gives Luther autoritet som en teolog, der talte apostlene efter munden med saft og kraft i pen og prædiken.

Dog: ingen væsentlige anmærkninger mod en bog, der levende og klart formidler Luther som en spændende tænker og teolog, der havde et mål, som Alfsvåg endda gerne selv vil kopiere: i alle forhold at pege på Kristus som frelser. Bogen er varmt anbefalet.